

Derleyenler

İlker Özdemir - Sefer Yetkin Işık

İLETİŞİM VE EĞİTİM

Eğitim İletişimi ve İletişim Eğitimi

İLETİŞİM VE EĞİTİM

Eğitim İletişimi ve İletişim Eğitimi

Derleyenler:

İlker Özdemir – Sefer Yetkin Işık

Bu kitabın yayın hakkı KARAHAN KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Birinci Baskı : Eylül 2022

Eser : İletişim ve Eğitim
Derleyenler : İlker Özdemir / Sefer Yetkin Işık
Yayın Editör : Seyfi Karahan
Pazarlama : İsmet Karahan
Kapak tasarım : Karahan
Mizanpaj : Karahan

ISBN:978-605-71630-6-6

Baskı : Öz Baran Ofset
Tel : 312.394 45 60

Merkez: Kayalıbağ Mah. Atatürk Cad.26001 Sok.
Özelsancak Apt. 1/B

Seyhan / ADANA

Tel: (0 322) 363 05 84 fax: (0 322) 363 57 79

Şube: Mahfesiğmaz mah.79019 sok. Sargut apt.no: 39

Tel: (0322) 234 16 11 fax: (0322)234 16 33

Çukurova / ADANA

İçindekiler

“İletimsel” Eğitim veya “Dostluğa” Dayalı “İletişimsel” Öğrenme Adnan Gümüş	8
İletişim Modelleri Odağında Eğitim İletişimi Ersun Çıplak	34
Bilişsel Kapitalizm Çağında Emek, Eğitim ve İletişim Süreçleri Ashhan Hancı	65
Eğitimde Dijitalleşme: Eleştirel Bir Değerlendirme Ayşe Aslı Sezgin	115
Eğitimin Ritüel Boyutları Filiz Meşeci Giorgetti	135
Romantik, Klasik ve Yavaş Eğitim Özgür Taburoğlu	163
Okulda Problem Çözme Yaklaşımlarında İletişim Becerilerinin Yeri Meral Kılıç Atıcı	185
Yeni Sağ Politikalar Ekseninde Türkiye’deki Üniversite ve İletişim Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme Erdal Dağtaş	235
Tertullian’ın Balkon Sefası: Bir Schadenfreude Vakası Olarak İzmir Depremi Bilgen Aydın Sevim	279
Yazarların Öz Geçmişleri	310
Editörlerin Öz Geçmişleri	317

İletişim ve Eğitim: Eğitim İletişimi ve İletişim Eğitimi

İnsanın bilinen tarihinde sorunlarını çözmek için teknoloji ile birlikte iletişim ve eğitime başvurduğunu görmekteyiz. İnsanın insan oluş macerasında üretilen kültürün yeni kuşaklara aktarılmasına sosyalizasyon denilmekte, sosyalizasyonun çekirdeği de çok genel bir ifadeyle eğitim olarak kabul edilmektedir. Burada çözümlerin kurumsallaşmasına, kültürün sürekliliğine zemin oluşturan iletişim ve eğitim etkinliğidir. Eğitimin en önemli işlevlerinden ve amaçlarından birinin toplumsallaşma ve sosyalizasyonu sağlama olduğu düşünüldüğünde iletişimin rolü daha da öne çıkmaktadır. Yirminci yüzyıl ortalarından itibaren bilgiyi başlı başına bir ürün ve bilgi üretim-dağıtım-tüketim sektörlerini, kapitalizmin kendisini yenileyebildiği bir 'büyüme' alanı haline getiren yeni buluşlar, teknik gelişmeler, günümüzde de tartışılmakta olan büyük imkân ve sorunları yaratmıştır. Sinema ve televizyondan internete, telgraftan akıllı telefonlara geçilen bu dönem iletişim çağı olarak adlandırılmaktadır. Ne var ki, iletişim kavramının teknik ve araçsal bir bakış açısıyla ele alınması, anlama anlatma ve anlaşma sorunlarının araçlarla, yöntem ve reçetelerle, kestirme yollarla çözülebilecek sorunlar kategorisine kaydırılmasıyla sonuçlanmaktadır.

Modern öncesi çağlarda eğitim, usta ile çırak, ebeveyn ile çocuklar ve eski kuşaklar ile yeni kuşaklar arasında sürdürülen bir ilişki ve iletişim sürecinin adıydı. Sözlü kültürlerde bilgi ve insan, öz ve biçim bir bütündü. Okuryazarlığın ve yazılı kültürlerin de yaygınlaştığı on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllar sonrasında, kitap ve gazete hemen herkesin ulaşabileceği nesnelere haline geldi. Bir zamanlar, örneğin Orta Çağ Müslüman talebelerinin zamanında, yüzlerce, binlerce kilometreyi aylar süren yolculuklarla kat ederek ulaşılabilen

âlimlere ve onların derslerine şehirdeki kitapçıdan veya kütüphanelerden ulaşmak mümkün oldu. Radyo, televizyon ve günümüzde internet gibi, bireylerin yerelliği aşım ulus-ötesi ağlara dâhil olma imkânı bulduğu yeni teknolojiler, iletişimin ve bilgilenmenin yöntemlerini ve anlamını değiştirdi. Bilgi almak veya bir bilgiyi binlerce kişiye ulaştırmak teknik bir meseleye dönüştü.

Günümüzde internet ve sosyal medya kullanımına odaklanan eleştirmenler, bilgi kirliliği, yalan/yanlış bilgi salgını, nefret ve istismar gibi sorunlara dikkat çekerken hızlı teknolojik gelişmelerin yeni eğitsel niteliklerinin bir bilinçlilik durumunu gerektirdiğine dikkat çekmektedirler. Medya okuryazarlığı gibi derslerin müfredata girmiş olması, eğitimcilerin iletişim bilimiyle daha fazla ilgilenme ihtiyacını göstermekle birlikte, bu ihtiyacın hazır çözümler ve iletişime bir araç ve teknik gözüyle bakan bir bakış açısıyla giderilebilmesi mümkün değildir. Öte yandan, eğitim yöneticileri, uzmanlar ve öğretmenlerin derslerde bilişim teknolojilerinden daha etkili yararlanmaları gerektiğini, derslerin sınıfın ve okulun fiziki sınırları dışına taşırılması gerektiğini salık vermekte, uluslararası üniversitelerin niteliklerinin değerlendirildiği ölçeklerde öğretim üyelerinin yayınlarının internetteki varlıkları, sosyal medyadaki etkileşimleri değerlendirme ölçütleri arasına girmektedir. Günümüzde eğitimin yerine dil ve iletişim teknik ve teknolojileri geçirmeye çalışılmaktadır. Postmodern çağlar iletişim veya görsel araçların esasın yerine daha da fazla geçtiği, zaman ve mekânın teknikle aşıldığı veya aşılabildiği görüşlerine dayanmaktadır.

Güncel gelişmelerin ötesinde, eğitim her zaman bir iletişim boyutu ile var olagelmış olmasına karşın eğitimin iletişimsel boyutunun yeterince ele alınmadığı, hatta eğitimin materyal veya teknolojilerinin öne çıkarılarak bir kez daha teknikleştirildiği

görülmektedir. Oysa, bilginin oluşumu da aktarımı da etik, politik ve düşünsel bir yapı içindedir. Bilgi, görgü, değerlerin genç insanlara iletimi, onlarla bu yolla kurulan iletişim belli etik ve politik bir anlayış içinde ve özgürleştirici bir iletişim yoluyla gerçekleştirilmelidir. Bilginin aktarımı ve eğitim, Ahmet İnam'ın deyişiyle “eğitişim” süreçleri bütün eğiti(ş)i mcilerin (öğrenciler, öğretmenler, uzmanlar, vb.) özgürce katılabildiği bir şenlik olabilmeli ve herkes öğretme ve öğrenme sürecinden yaşama sevinci duyabilmelidir. Bunu belirleyecek olan eğitim süreçlerindeki iletişim biçimidir. Eğitim, karşılıklılığı ve diyalogu, etkileşimi esas alan ve iletişime açık olmayı gerektiren bir sürecin adı olmalıdır. İletişime açıklık ise öğretmekle birlikte öğrenmeye de hazır olmakla ve doğruyu, güzeli ve haklıyı birlikte aramaya hazır olmakla başlayabilir. İletişim, eğitimde kullanılan, basit bir teknik veya materyal olarak ele alınamaz. İletişim, bütün eğitim süreçlerinin ayrılmaz ve içsel bir parçasıdır. Yaygın eğitime geçilmesi ve eğitimin gelişmesiyle birlikte gerek toplum içinde, gerekse toplumlar arası ve nesilden nesile sözlü ve yazılı iletişimin üstlendiği işlerin bir kısmını eğitimin üstlenmiş olduğu görülmektedir ve bundan sonra da eğitim ve iletişim olayları ve olguları bir arada ve iç içe gelişmeye devam etmiştir. Yaşadığımız dönemde, etkili ve nitelikli eğitim için iletişimin; etkili ve nitelikli iletişim için de eğitimin ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu ikisi arasındaki ayrılmaz ilişki, doğru işleyen bir şekilde kurulmazsa ve birinden biri eksik kaldığında, ikisinin de yürümediğini, beklenen ve istenen amaca ulaşmadığını görüyoruz.

Eğitim pratikleri toplumsal, politik, ekonomik ve ideolojik boyutları ile ele alındığı gibi eğitimin iletişimsel boyutu ve bunun yanında iletişimin eğitimsel boyutu hakkında düşünceler geliştirilmesine olan ihtiyaç ortada durmaktadır. Türkiye’de eğitim iletişimi başlığı altında toplanabilecek konularla ilgili

akademik çalışmalar yapılmasına rağmen, bu alanda çalışmak isteyenlere konunun sınırlarını çizebilecek, yeni araştırmalara kılavuzluk yaparak cesaret verebilecek derli toplu eserler yoktur. Eğitim iletişimi adıyla yayınlanan birkaç kitap, eğitim teknolojilerinin eğitimde kullanılmasıyla sınırlı bir yaklaşımla kaleme alınmıştır; üstelik hızlı teknolojik gelişmeler dikkate alındığında epeyce eski kalmaktadır. Türkiye’de eğitim iletişimi ve iletişim eğitimi alanında az sayıda yayının genel ekseninin de iletişim alanına egemen olan yönetsel iletişim yaklaşımlarının belirlediği çerçevenin dışına çıkamadığı görülmektedir. Bu yaklaşımların geliştirdiği önerilerin temelinde eğitim süreçlerini yönetmek amacı egemen olup, bütün öneriler bu amaca hizmet etmek için geliştirilmektedir. Eğitim iletişimi yönetsel bir iş odaklı perspektifle ele alınmakta ve iletişim buna hizmet eden bir araç konumuna indirgenmektedir. İletişimin toplumsallıktan uzak teknik bir uzmanlık alanı olarak görülmesinin alanı daraltan ve verili koşulları onaylayan bir hale gelmesi ve yönetsel iletişime indirgenmesi pratikte yaşanan sorunlara da rasyonel çözümler getirememektedir.

Bu nedenle bu çalışmada eğitim iletişimi ile birlikte ele aldığımız iletişim eğitimi yönetsel iletişim yaklaşımlarının belirlediği çerçeveden farklı bir boyutta ele alınmıştır. Eğitim yönetimi için yönetici ve öğretmenlere kullanılabilir bilgiler üretmek ve iletişimin eğitim yönetimi için bir araç konumuna indirgenmesi değil, bu dünyada farklılıklarımızla bir arada barış içinde yaşamak için diyalog ilkesinden sapmadan eğitim süreçlerinde iletişim biçimleri konusunda eleştirilerle birlikte öneriler geliştirme; anlama ve anlaşma, bir araya getirme ve anlamları ortak kılma çabası bu çalışmanın ana izleği olmuştur. Bu işleyişe karşı hem teorik hem de pratik anlamda eğitim iletişimi alanının kurulması ve farklı bir perspektifle sahiplenilerek çalışılmasına duyulan ihtiyaçtan yola çıkarak eğitim iletişimi ve iletişim

eğitimine odaklanan bu çalışma hem eğitim, hem de iletişim alanına katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

Bu ereve içinde Adnan Gümüş, “İletimsel” Eğitim veya “Dostluğa” Dayalı “İletişimsel” Öğrenme başlıklı yazısı ile eğitim ile iletişimin düşünsel bağlarını kurarken, eğitimin ve öğrenmenin iletişime dayalı gelişiminin nasıl sağlanacağı yolundaki düşüncelerini paylaşmaktadır. Ersun ıplak ise “İletişim Modelleri Odağında Eğitim İletişimi” başlıklı yazısı iletişim modellerinin eğitim alanı ile nasıl bütünleştirilebileceğini ve iletişimsel modellerin eğitim açısından önemini tartışmaya açmaktadır. Aslıhan Hancı “Bilişsel Kapitalizm ağında Emek, Eğitim ve İletişim Süreçleri Eğitimde Dijitalleşme: Eleştirel Bir Değerlendirme” başlıklı yazısı ile dijital çağın yarattığı sorunları ele almakta ve kamusal alanın aşınmasından yola çıkarak eğitimin kaybetmemesi gereken kamu hizmeti perspektifi ve eğitimin sosyal sermaye olarak emekçilerin yaşamında taşıdığı önemle birlikte bilişsel kapitalizm çağında eğitim ve iletişim süreçlerini tartışmaktadır. Dijitalleşme olgusunun eğitim süreçlerinde önemini ele alan Ayşe Aslı Sezgin de “Eğitimde Dijitalleşme: Eleştirel Bir Değerlendirme” başlıklı yazısı ile dijital toplumda bilginin dönüşümü perspektifiyle eğitim süreçlerinde dijitalleşmenin yarattığı kaygılarla birlikte eğitimde dijitalleşmenin getirdiği fırsatları da ortaya koyarak, hem dijitalleşmenin yarattığı imknları hem de yarattığı ve yaratması muhtemel sorunları eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmuştur.

İkinci bölümde Filiz Meşeci Giorgetti “Eğitimin Ritüel Boyutları” başlıklı yazısında birer g, bilgi, ahlaki düzey ve hiyerarşi sembolleri olarak ağlar boyu devam eden eğitim ve iktidar ilişkilerinin çözümlenmesinde ritüellerin oynadığı rolü serimlemektedir. Eğitim ritüellerinin demokrasi ve insan odaklı değerlerle yeniden inşa edilmesi gereğini vurgulayan Yazar, aşır

merkeziyetçilik ve ideolojik mahiyetten kımıldayamaz haldeki eğitim sistemimizin sorunlarını anlamak için eğitim ritüellerinin öneminin çözümlenerek anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Özgür Taburoğlu ise “Romantik, Klasik ve Yavaş Eğitim” başlıklı yazısında düşünsel bir gezinti ile geleneksel, klasik ve romantik eğitimin özelliklerini işaret ederek, çağımızın hız düşüncesine karşı yavaşlamayı önererek, eğitim alanında yavaş eğitimle ilgili düşüncelerini tartışmaya açmaktadır. Meral Kılıç Atıcı ise, “Okulda Problem Çözme Yaklaşımlarında İletişim Becerilerinin Yeri” başlıklı yazısı ile eğitim süreçlerinde öğrencilerle iletişime dayalı ortaya çıkan pratik sorunlardan yola çıkarak bu problemlerin çözümüne yönelik iletişime dayalı yaklaşımları ortaya koymakta ve etkili iletişim ve etkili öğretmenlik yaklaşımını detaylandırmaktadır. Erdal Dağtaş, “Yeni Sağ Politikalar Ekseninde Türkiye’deki Üniversite ve İletişim Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı yazısında yeni sağ politikaların eğitim alanına yansımaları ve fırsat eşitliği ilkesini engelleyerek eğitim sistemini yeniden şekillendirmesinden yola çıkarak bu bağlamda üniversitelerde yaşanan dönüşümü ele almaktadır. Bu çerçevede üniversitelerde iletişim eğitiminin dönüşümünü ayrıntılı bir biçimde irdeleyen yazar, medya sektörüne vasıflı işgücü yetiştirmeye indirgenen iletişim eğitimini ve bu iletişim eğitiminin dayandığı temelleri eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Bilgen Aydın Sevim; bu kitabın son yazısı olan “Tertullian’ın Balkon Sefası: Bir Schadenfreude Vakası Olarak İzmir Depremi” başlıklı çalışmasında, sosyal ağ sitelerinin yaşamımızda yarattığı dönüşümü tarihsel ve düşünsel bir perspektifle birleştirerek, İzmir Depremi üzerinde sosyal medyada yapılan paylaşımlar üzerinden sosyal medyada nefret, düşmanlık ile birlikte bilgi eksikliği ve cehaleti irdelemektedir. Sosyal ağların bilgilenme ve düşünme biçimlerimiz üzerinde olumsuz etkilerine dikkat çeken yazar, bir doğal afetin üzerine yapılan yorumlardan yola çıkarak

bilgi, iletişim ve düşüncenin değişimini bilginin kamusallaşması ve iletişim psikolojisi bağlamında eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır.

Bu derlemede yer alan eğitim ve iletişim alanından gelen yazarlarımızın katkıları ile eğitim iletişimi ve iletişim eğitimi alanına yeni bakış açıları kazandırmaya çalıştık. Eğitim iletişimi ve iletişim eğitimi alanında çalışmalarıyla öne çıkmış anlamak ve anlatmak için yaşayan akademisyenlerimiz ve araştırmacılarımız konuyu değişik boyutlarıyla ele alarak, yaşadığımız çağı ve sorunları, yanı sıra geçmişte neden bazı sorunları çözemediğimizi, bugünkü çatışmaların nedenlerini anlamayı –veya en azından anlamayı kolaylaştırmaya çalışmışlardır.

Doç. Dr. İlker Özdemir/ Doç. Dr. Sefer Yetkin Işık

Eylül 2022

Tertullian'ın Balkon Sefası¹: Bir Schadenfreude Vakası Olarak İzmir Depremi

Bilgen Aydın Sevim

Giriş

“[B]aşkasının felaketinden alınan zevk, şeytani bir şeydir ve onun alayları cehennemde atılan kahkahaya denktir.”

(Schopenhauer, 2019, s. 23)

Yirmi birinci yüzyılda hayatımıza giren sosyal ağ siteleri, tüm dünyada kişiler arası iletişimi derinden etkilemiştir. İnternet, mobil iletişim ve sosyal ağ sitelerinin giderek artan önemi, bir “sosyal bağlanabilirlik devrimi” yaratmıştır (Chayko, 2018, s. 38). Sosyal ağ sitelerinin katılımcı, işbirlikçi ve etkileşimci özelliği, konvansiyonel medyanın saltanatına son vermiştir. Kısa bir sürede sosyal medya odaklı bir yaşam tarzı ortaya çıkmıştır. Kullanıcıların hem üreticisi hem de tüketicisi olduğu web ortamı, insan ruhunun aydınlık tarafları kadar karanlık taraflarının da sergilenmesi için elverişli bir zemin oluşturmuştur. Sosyal ağ sitelerinin yarattığı siber uzamın zaman içinde geçirdiği dramatik dönüşüm, William Golding’in (2008) *Sineklerin Tanrısı* romanındaki cennet adanın kısa bir süre içinde cehenneme dönmesine benzer. Sosyal medya, ilk zamanlarda tıpkı adı geçen romandaki ada gibi paylaşım özgürlüğü idealini yansıtırken, giderek *kıskançlık, nefret,*

¹ Tertullian Carthage (MS 160-225), Hristiyanlığın ilk dönem teologlarından biridir. Günahkârların cehennemde çekecekleri azapla ilgili yazdıkları, kutsal kitapların tasvirleri ile benzerlik gösterir. Tertullian’ı farklı kılan onun cennet tasviridir.

haset, *hinç* ve *schadenfreude* gibi tehlikeli duyguların paylaşıldığı tekinsiz bir ortam hâline gelmiştir.

Başkasının yaşadığı talihsizliğe sevinmek anlamına gelen *schadenfreude*, sosyal medyadaki bütün duygular gibi kontrolsüzce yaşanmaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının büyük çoğunluğu için başkalarının mutluluğuna bakmaktan² daha keyif verici olan bir şey varsa o da başkalarının mutsuzluğunu izlemektir. Bu psikoloji, günümüzde sosyal medyayı âdeta Tertullian'ın balkonuna dönüştürmüştür. Hristiyanlığın ilk dönem teologlarından Tertullian Carthage, cenneti cehennemdekilerin yanışının keyifle izlendiği bir balkon olarak tasvir eder (De Waal, 2020, s. 134). Başkalarının çektiği acılardan zevk almanın bir ödül olarak sunulduğu bu cennet tasviri, oldukça alışılmadık ve irkilticidir. Frans de Waal'in (2020, s. 134) de ifade ettiği gibi, Tertullian'ın cenneti en az cehennem kadar sevimsiz bir yerdir; çünkü birçoğumuz için başkasının acı çektiğini izlemek acı çekmekten daha zordur. Tiffany Watt Smith (2020, s. 87-88), Tertullian'ın *schadenfreude*'sını günahkârların cezalandırılma ritüelinin bir parçası olarak yorumlar. “Tertullian, mahşer günü gelip çattığında, eski arkadaşlarının başına geleceklere seviniyor gibidir: Kafir şairler, ‘alev onları kül ederken utançla dolacak!’ / aktörlerin iniltileri amfiteyatrolarda çıkardıkları sesleri katbekat aşacak; güreşçiler bu sefer salonda değil ‘alev dalgaları’ içinde sıçrayıp taklalar atacak”. Tuhaf olan, bu cezalandırmanın başkaları için benzersiz bir keyfe dönüşmesidir.

² Bilgen Aydın Sevim (2022), “Regarding the Happiness of Celebrities: The Follower Terror on Social Network Sites” başlıklı çalışmasında sosyal medyada ünlüler ile takipçileri arasındaki iletişimi başkalarının mutluluğuna bakmak perspektifinden ele alır.

Yolda yürüyen bir kişi muz kabuğuna basıp düştüğünde çoğu insan kahkahalara boğulur. Bir Japon atasözünde de ifade edildiği gibi, “[b]aşkalarının talihsizlikleri bal tadındadır” (Smith, 2011). Sosyal medyanın süperbağlantılı doğası, *schadenfreude* için uygun bir ortam yaratmaktadır. Facebook, Instagram, TikTok, Twitter ve YouTube gibi kullanıcı sayısı giderek artan sosyal ağ siteleri; blog ve vloglar gibi web ortamları, *schadenfreude*’nin daha geniş ve etkili biçimde sergilenmesine aracı olur. Web ortamının en popüler videoları arasında yer alan “fiyasko videoları”nda da bu duygu durumu ortaya çıkar (Watt Smith, 2020). Şık bir mankenin podyumda yürürken düşmesi başkalarının eğlencesi olur. Twerk yaparken şortu yırtılan ya da göle balıklama atlarken kayıp çamura saplanan kişilerin görüntüleri kısa bir süre içinde küresel ölçekte yayılır. Ne var ki *schadenfreude*’nin en rahatsız edici versiyonu, büyük trajediler sonrasında ortaya çıkar. 2020 yılının Ekim ayında İzmir’in Seferihisar ilçesi açıklarında meydana gelen deprem sonrasında Türkiye’de yapılan sosyal medya paylaşımları, *schadenfreude*’nin bu versiyonuna ilişkin çarpıcı veriler sunmaktadır. Yaşanan felaketle ilgili bu olumsuz içerikli paylaşımlarda İzmir ve İzmirililer; yaşam tarzı, ideoloji ve dinî inanç açısından ötekileştirmeye maruz kalmış; çok sayıda kişinin öldüğü, yaralandığı ve evsiz kaldığı uluslararası ölçekte yankı bulan bir trajedi mizah malzemesi yapılmıştır³. Söz konusu provakatif içerikli paylaşımlar, Türkiye’deki kutuplaşmanın vardığı boyutu ortaya koyar niteliktedir. Nitekim Binnaz Toprak (2009) koordinatörlüğünde

³ Bu tür paylaşımlar yalnızca İzmir Depremi ile sınırlı değildir. Hatice Çoban Keneş (2011); “Depremın Görünürleştirdiği Yeni İrkçi Söylemler: ‘İlahi Adalet’ ve ‘Kürt Depremi’” başlıklı çalışmasında, 23 Ekim 2011 tarihinde Van’ın Erciş ilçesinde yaşanan depremi “yeni ırkçılık” kavramı ekseninde inceler.

gerçekleştirilen ve *Türkiye’de Farklı Olmak* adıyla yayımlanan çalışma, Anadolu kentlerinde kutuplaşmaya zemin hazırlayan ötekileştirme olgusunu din ve muhafazakârlık ekseninde ortaya koyar. Şerif Mardin’in “mahalle baskısı” kavramına vurgu yapan araştırmacılar, çoğunluktan farklı bir kimlikle yaşamının zorluklarına ve ötekileştirmenin ulaştığı kaygı verici düzeye dikkat çekerler (Toprak ve diğer, 2009, s. 180).

Farklı olanın dışlanması ve ötekileştirme olgusu, sanal dünyada dijital bir zırh kuşanmış olarak varlığını sürdürmektedir. Soruna iletişim psikolojisi açısından yaklaşan bu çalışmada, sosyal medyada İzmir Depremi ile ilgili yapılan provakatif yorumların analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, *schadenfreude*’yı insan doğasının en kötü özelliği olarak gören Arthur Schopenhauer’un yaklaşımı esas alınmakta ve aşağıdaki soruların cevabı aranmaktadır:

- Sosyal medya, *schadenfreude* içerikli mesajların paylaşılmasında nasıl bir rol oynamaktadır?
- İzmir Depremi sonrasında sosyal medyada paylaşılan *schadenfreude* içerikli mesajların temel özellikleri nelerdir?
- Sosyal medyada yapılan *schadenfreude* içerikli paylaşımlar, Türkiye’de son yıllarda giderek artan kutuplaşmayı ne şekilde dışavurmaktadır?

Literatür Taraması: Schadenfreude ve Akrabaları

Schadenfreude, Almanca’da “zarar” anlamındaki “*schaden*” ve “zevk” anlamındaki “*freude*” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle türetilmiştir (Watt Smith, 2020, s. 20). *Schadenfreude* anlamını tek başına karşılayan Türkçe kökenli bir kelime bulunmamakta; ancak Arapça kökenli

şematet kelimesi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te “[b]irinin başına gelen felâketten dolayı sevinme, sevincini gösterme” (Ayverdi, 2005, s. 2933) şeklinde tanımlanmaktadır. Tiffany Watt Smith (2019); *Duygular Sözlüğü* adlı çalışmasında, *schadenfreude*'yi “[b]ir başkasının başına gelen talihsizliğe karşı hissettiğimiz beklenmedik heyecan, lezzetli ve gizlenen bir insani zevk” (s. 240) olarak tanımlar. Watt Smith, bu “gayrimeşru keyif” duygusuyla birlikte gözlemlenen beden diline de vurgu yapar. Gözlerin parlaması ve ağzın kenarlarını seğirten heyecan bu duygunun refakatçısıdır (s. 240-241). Watt Smith (2020); yalnızca bu duygu üzerine yazdığı *Schadenfreude: Başkasının Talihsizliğinden Duyulan Keyif* başlıklı çalışmasında, İngilizcede ilk kez 1853 yılında gündeme gelen *schadenfreude* kelimesinin büyük bir heyecan yarattığını dile getirir. Dublin Başpiskoposu Richard Chenevix Trench, *On the Study of Words* (1904) adlı kitabında yer verdiği bu kelimenin varlığını bile ürkütücü olarak değerlendirir (s. 23).

Wilko W. van Dijk ve Jaap W. Ouwkerk (2014); *Schadenfreude* adlı çalışmalarında, kelimenin 1895'te *Oxford İngilizce Sözlüğü*'ne girdiğini ve “başkalarının talihsizliklerinden kötü niyetli bir şekilde zevk almak” olarak tanımlandığını ifade ederler. Yazarlar, *schadenfreude* kelimesinin *The New York Times*'ta ilk kez 13 Mart 1898'de kullanıldığı bilgisini verirler. 24 Temmuz 1926 tarihli *The Spectator* gazetesinde, “Schadenfreude için İngilizce bir kelime yok, çünkü burada böyle bir his yok.” şeklinde bir ifadenin yer aldığına dikkat çekerler. Önemli vurgulardan biri, bu duygunun Orta Çağ öncesine dek uzanması ve Aristoteles'in çalışmalarında da karşımıza çıkmasıdır (s. 1-2). Aristoteles (2019, s. 121), *Nikomakhos'a Etik*'te “haklı bir kızgınlık, çekememe ve

kötü niyetlilik arasında” bir duygudan söz eder: “Haklı olarak kızan insan, hak edilmemiş başarılarla üzüdür, çekemeyen insan daha öteye gider ve başkasının bütün başarılarına üzüdür ‘ve oysa haklı olarak kızan, haksız mutluluklara da üzüdür’ ve kötü niyetli, bunlara üzülmek şöyle dursun, sevinir”. *Schadenfreude*, pek çok duygu ile birlikte ortaya çıkar. Spinoza (2011, s. 148), *Etika*’da *schadenfreude* ile *nefret* arasında bağ kurmamızı sağlar: “Nefret ettiği kimsenin Kederle duygulandığını hayal eden kimse sevinecek ve tersine, onun Sevinç duyduğunu hayal eden kimse kederlenecektir”.

Peter Toohey (2016); *Edebiyatta Sanatta ve Popüler Kültürde Kıskançlık* adlı çalışmasında, bir rakip ya da arkadaşın kötü talihinden keyif alma ve bir başkasının kaybı karşısında bir tür kazanç elde etmeye *kıskançlık* duygusu ile bağlantılı olarak yer verir. Bu durumu romantik ilişkilerden bir örnekle açıklar: Sevgiliniz pek de hazzedilmeyen bir rakip tarafından elinizden alındığında fena hâlde bir *kıskançlık* duygusuna kapılırsınız. Rakibiniz kısa bir süre sonra eski sevgiliniz tarafından terk edilip intiharı düşünecek kadar acı çektiğinde hissettiğiniz duygu *schadenfreude* olacaktır. Bu olayda mağdur konumunda olan kişi, aslında hiçbir şey kazanmadığı ve hâlâ kayıpları olduğu hâlde kendisini teselli edecek bir tatmin yaşamaktadır.

Benjamin Kilborne (2014), *Utanç ve Haset: Görünüm Kaygısı ve Kem Göz* adlı çalışmasında Immanuel Kant’a referans vererek *schadenfreude* ile *haset* arasındaki bağlantıya dikkat çeker: “Haset, ‘kendi iyiliğimizin ötekilerin iyiliğinin gölgesinde kaldığını görmekteki isteksizliğimizdir; çünkü iyiliğimizin ölçüsünü onun içkin değerinden değil, ötekilerin iyiliğiyle kıyaslayarak elde ederiz ve bu değerlendirmeyi simgeselleştiririz”.

Friedrich Nietzsche (2020, s. 82), *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* adlı çalışmasında eski bir insani ilkenin varlığına dikkat çeker: “Başkalarının acı çekişini görmek, mutlu kılar insanı, başkalarına acı vermek daha da mutlu”. Hiçbir şenliğin zulümsüz olmayacağını dile getiren Nietzsche’nin (2020, s. 83) bu görüşü, bize Tertullian’ın cennetini hatırlatır. Nietzsche (2017, s. 64), *İnsanca, Pek İnsanca* I eserinde başkalarının acısının verdiği *hazda* Arthur Schopenhauer’un ifade ettiği anlamda şeytani bir yan olup olmadığını sorgular. Doğada taşların yerinden sökülmesi, hayvanlarla savaşılmaması ve gücün farkına varılmasından alınan zevke vurgu yapar. Tek başına hiçbir hazzın iyi ya da kötü olarak nitelendirilemeyeceğini ileri sürer (s. 73-74).

Terry Eagleton (2011), *Kötülük Üzerine Bir Deneme*’de “başkalarının üzüntülerinden habis bir keyif alma durumu” olarak tanımlanan *schadenfreude* duygusunu David Hume’un bakış açısından yararlanarak açıklamaya çalışır. Hume, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme* adlı çalışmasında başkalarının acısına tanık olmanın keyifli bir tarafı olduğunu ifade eder. Hume’a göre bu şeytani bir sapkınlık değil, yalnızca insan doğasının bir özelliğidir. Onun bu konudaki düşüncelerini paylaşan Eagleton da başkalarının acısı karşısında hissettiğimiz keyiften dolayı panik yapmamıza gerek olmadığını dile getirir (s. 114). Eagleton’ın görüşü, Jeffrey Burton Russell’in (1999) *Şeytan* adlı çalışmasındaki argümanı dikkate alındığında soru işareti uyandırır. Russell’a (1999, s. 11) göre, “Kötülüğün özü, hissedebilen bir varlığın, yani acı duyabilen bir varlığın incitilmesidir. Önemli olan acının kendisidir”. Bu yaklaşıma göre, iletişim kurulan kişiye verilen kasıtlı acı kötülüğün en açık kanıtıdır.

Arthur Schopenhauer (2019); *İnsan Doğası Üzerine* adlı çalışmasında her insanın kalbinde bir tür yılan zehrine benzeyen *kıskançlık, kin, nefret* ve *öfke* gibi duyguların

toplandığını dile getirir. Kişi, bu zehri akıtmak için bir fırsat bekler; içindeki kını kustuğunda kendini iyi hisseder (s. 20). Schopenhauer, insanı “tam anlamıyla kötülükçü bir hayvan” (s. 21) olarak nitelendiren Joseph Arthur de Gobineau’ya hak verir: “Çünkü insan sadece zarar vermiş olmaktan başka bir amaç gütmeksizin başkalarına acı veren tek hayvandır” (s. 21). Hiçbir hayvanın bir diğerine yalnızca işkence etmek amacıyla olmadığına; ama insanın şeytani özelliği ile böylesi bir işkenceyi yapabildiğine dikkat çeker (s. 21). Burada insan doğasının “radikal kötülüğü” olarak adlandırılabilir bir durum göze çarpar (s. 22). Schopenhauer, “başkalarının başına gelen talihsizliklerden duyulan haince bir zevk” (s. 23) olarak tanımladığı *schadenfreude*’yı insan doğasının en kötü özelliği olarak görür. Bu duygu ile zalimlik arasında bir benzerlik kurar.

Schopenhauer, *kıskançlığın* başkasının başına gelen felaketten alınan zevkin tam zıddı bir sebeple meydana geldiğini ileri sürer. Kınanabilir bir özellik olsa da *kıskançlıkta* insani bir yan bulur. Başkasının yaşadığı felaketin verdiği hazzı ise şeytani olarak nitelendirir. Onun alayları âdeta cehennemde atılan kahkahaya denk düşer ve *merhametin* yerini alır. Schopenhauer’a göre, kendini talihsiz durumda bulan kıskanç kişi, kıskançlık duyduğu kişiyi yaralamak için birtakım hilelere başvuracaktır. Rakibinin kişisel üstünlüklerine karşı ilgisiz davranacak, bir kara kurbağası gibi onunla eğlenecek ve vasatları hararetle övecektir. Schopenhauer’un ifadesiyle “başkalarını yaralayabilmek için savaş hileleriyle donanmış tam bir Proteus⁴ haline gelecektir” (s. 25).

⁴ “Farklı kılıklara bürünebilen, Homeros’un ‘denizin yaşlı adamı’ olarak adlandırdığı erken dönem deniz tanrılarında biri. (Ç.N.)” (Schopenhauer, 2019, s. 25).

Schopenhauer, başkalarının acı çektiğini gören kişinin farklı duyguları bir arada yaşayabileceğini ileri sürer. Acı çeken kişi karşısında bir an için sonsuz bir *merhamet* duygusu ortaya çıkabileceği gibi, başka bir an bir tür *tatmin* duygusu belirebilir. Schopenhauer, bu konuda kendisiyle ilgili bir gözlemini paylaşır. Bir an içini acıtacak derecede bir *merhamet*, başka bir an sonu olmayan bir *kayıtsızlık*, bazen büyük bir *nefret*, en fenası da başkalarının acıları karşısında büyük bir haz duygusu yaşadığını itiraf eder (s. 70).

Schadenfreude ve Web Ortamı

Web ortamı, *merhametin* zıt kutbunda yer alan *schadenfreude* duygusunun etkin bir biçimde paylaşılmasına aracı olur. Arthur Schopenhauer'un (2019) zalimlik, şeytanilik ve kötülük ekseninde yer verdiği bu duygunun sosyal medyada kendine yer bulması; Jean Baudrillard'ın (2020, s. 86), kötülüğün her yerde bulunduğu ve her şekle girdiğine dair argümanını akla getirir. Baudrillard'ın herkesi kendi etrafında dönmeye zorlayan “yörüngesel çağ” göndermesi, sosyal medyadaki psikolojinin anlaşılması açısından yol göstericidir. Web ortamı, öteki ile karşılaşmanın “sakıncalı” olduğu bir mecraya dönüşmüştür. Bu noktada “irredantizm” denen “benzerini kendine katma özlemi”, anahtar bir kavram olarak öne çıkar (s. 149). Söz konusu olan artık “karşılaşmak” değil, “izlemek”tir. Baudrillard'a (s. 161) göre, “Öteki var, onunla karşılaştım.” yerine “Öteki var, onu izledim.” cümlesinin kurulması gerekir. Buradan yola çıkılarak web ortamı, bir “karşılaşmama alanı” olarak nitelendirilebilir. Grup içindeki ve dışındaki psikoloji bu çerçevede anlam kazanır.

Michael Tomasello (2018), *İnsan Ahlâkının Doğal Tarihi*'nde modern insanlarda grup yanlısı bir bağımlılık olduğunu vurgular. Grup dışındakilere yönelik ön yargıların eşlik ettiği grup içi kayırmacı tutum, sosyal psikolojinin üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Tomasello'nun da dikkat çektiği gibi, modern insanlar kendileri gibi olanlarla iş birliği kurma eğilimini güçlü biçimde hissederler. Burada, *homofili* olarak adlandırılan “kendine benzeyenlerle yakınlık kurma” deneyiminin gücü ortaya çıkar (s. 113-115). Seda Erzi (2019); *Başkasının Zararına Sevinme: Schadenfreude* adlı ilham verici çalışmasında, bireylerin iç grupla kurdukları özdeşleşme duygusu güçlendikçe dış gruptan *öc alma* arzusunun artacağını ve zamanla *hınç* duygusuna dönüşeceğini vurgular. Bu durumda dış gruba yönelik ayrımcılık tetiklenebilir ve iç grup, dış grubun uğradığı bir zarar karşısında mutlu olabilir. Erzi, bu konuda Wang ve Roberst tarafından 2006 yılında gerçekleştirilen bir çalışmanın bulgularına gönderme yapar: Çinliler, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşanan terör saldırılarından duydukları sevinci dile getiren paylaşımlar yapmışlardır. Erzi'ye göre, benzer örneklerden biri de Türkiye'de yaşanmıştır. 12 Mart 2018 tarihinde İran'da on bir kişinin ölümüyle sonuçlanan uçak kazası sonrasında bazı sosyal medya kullanıcıları yaptıkları paylaşımlarla kazadan duydukları memnuniyeti ifade etmişlerdir. Bu olayda, “zenginler” olarak nitelendirilen dış gruba karşı hissedilen *hınç* açıkça sergilenmiştir (s. 53).

Abram de Swaan (2019), *Kitle Katliamları*'nda bireylerin yalnızca akrabalarına ya da tanıdık kişilere değil, kendilerinden uzakta yaşayan hiç tanımadıkları insanlara karşı da güçlü duygular besleyebileceğini ifade eder. Dinî veya etnik farklılıklardan kaynaklanabilecek bu duygular, *sempati* olarak dışa vurulabileceği gibi *hor görme* ya da

nefret olarak da kendini gösterebilir (s. 68). Yaratılan düşman grubun tehdidi karşısında kişinin kendi grubu içindeki birlik güçlenir (s. 71). De Swaan, Harold Laswell'in 1930'larda geliştirdiği "psikanalitik özdeşleşme" kavramına dikkat çeker. Bu özdeşleşme, tüm Amerikalıları kapsayacak şekilde olabilir; çünkü birey, erken çocukluk döneminden itibaren birtakım sembollerle manipüle edilir (s. 72-73). Söz konusu durum, reklamcılık alanında da karşımıza çıkar. Tüketiciler, belli bir marka ile özdeşleştiklerinde rakip markanın başarısızlığı karşısında *schadenfreude* hissederler (Moisieiev ve diğer, 2020). Başkalarını kıskandırmak, kaçınılan bir davranıştan maksatlı bir davranışa dönüşür. Bu durum, hem sınıfsal farklılıkları hem de kişisel düşmanlıkları körükleme potansiyeli taşır. Kitlelerin, yoksunların, sahip olamayanların ve deneyimleyemeyenlerin ellerinde çok güçlü bir silah vardır. Sahip olanlar tökezleyip düştüğünde hemen bu *schadenfreude*cılar ortaya çıkıp içlerinde biriktirdikleri *kıskançlık*, *nefret*, *haset* ve *hınç* gibi duyguları açığa vururlar. Sosyal ağ siteleri de bu tür duyguları yayarak alınan hazzı uç noktaya taşır.

Cheuk Hang Au ve Kevin K. W. Ho (2022), *schadenfreude* duygusunun toplumdaki ideolojik kutuplaşmalarla birlikte giderek arttığını ve daha çok çevrim içi yaşandığını ortaya koyarlar. Alfred Hermida (2017), *Republic.com 2.0* adlı kitabın yazarı Cass R. Sunstein'in medyayı mükemmel şekilde filtreleyebileceğimiz bir zamandan bahsettiğine dikkat çeker. Söz konusu olan; ancak istendiği zaman enformasyon alınan, insanın kendisine benzer olanlarla iletişim kurduğu ve beğenmediklerinden uzak durduğu bir zamandır. Sunstein'in (2007, s. 82), sonsuz sayıdaki "günlük ben"lerle giderek kutuplaşmış ve tahammülünü kaybetmiş bir toplum ortaya çıkacağına dair öngörüsü artık gerçekleşmiş durumdadır. Sunstein (2007, s. 60), "yankı

odaları”nın birçok insanın kendi tasarımlarıyla oluştuğuna ve “grup kutuplaşmaları”nın yaratıldığına vurgu yapar. Artık pek çok insan için kendi seslerinin daha yüksek biçimde yankılanması söz konusudur. Bu durumun kaçınılmaz sonucu ise yanlış anlamadan düşmanlıklara kadar uzanan her seviyedeki çatışmadır (s. 73). Bu noktada Jan van Dijk (2018), web ortamında kullanıcıların kendileri ile aynı düşünceye sahip insanları aradıklarını ve ortaya çıkan “enformasyon gettoları”nın bir tehdit potansiyeli taşıdığını öne sürer.

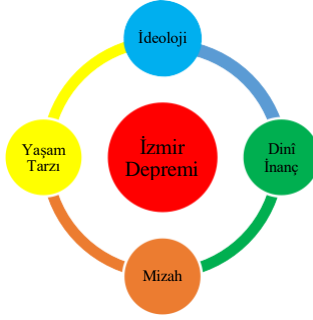
Mary Chayko’ya (2018, s. 44) göre, web ortamında bir araya gelen insanlar arasında özel bir bağ oluşur: “Bir grup ‘coşar’ ve bir enerji, güç ve ‘his’ üretir”. Grup üyeleri birtakım semboller, sloganlar ve renklerle bir topluluğun parçası olduklarını hissederler (s. 53). Çevrim içi ortamda, yüz yüze etkileşimde var olan “fiziksel tutkal”ın yerini “duygusal tutkal” alır (s. 64). Burada *samimiyetin* yanı sıra *korku*, *öfke* ve *tiksinti* de ortaya çıkar. Üstelik çevrim içi ortamda kurulan ilişkiler yüz yüze iletişime göre daha kişisel olabilir. Chayko (s. 68), karanlık bir odada tanışanların gün ışığında tanışanlara göre kişisel bilgilerini daha çok açığa vurduklarını ve birbirlerini beğenmeye daha eğilimli olduklarını dile getirir. Sosyal medya, âdeta bir “karanlık oda etkisi” yaratarak bireyleri açık sözlü olmaya kışkırtır. Bu noktada devreye giren *mizah*, *schadenfreude*’nin aktarılmasına aracı olur. Eğlence, bölücü bir işlev görür ve grup dışı düşmanlığı tetikler (Sakki ve Martikainen, 2021).

Yöntem: Bir Schadenfreude Vakası

“Tertullian’ın Balkon Sefası: Bir Schadenfreude Vakası Olarak İzmir Depremi” başlıklı bu çalışmada, özel vakaların analizinde tercih edilen gerçek durum çalışması

yöntemi kullanılmıştır. 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir'in Seferihisar ilçesi açıklarında meydana gelen 6.6 şiddetindeki depremde 117 kişi ölmüş, 1032 kişi yaralanmış ve yaklaşık 4000 kişi evsiz kalmıştır (Afad, 2020). Ortaya çıkan trajediyle ilgili olarak sosyal medyada birtakım olumsuz paylaşımlar yapılmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, “bölge halkına yönelik toplumsal barışı ve dayanışmayı tehdit eden, nefret, ayrımcılık ve aşağılama içeren 83 paylaşım tespit edilmiştir” (Depremle ilgili, 2020). Siber suçlarla mücadele kapsamında, İzmir Depremi ile ilgili provakatif paylaşım yapan 66 kişi yakalanmış, bunlardan 40'ı gözaltına alınmış, 3 kişi ise tutuklanmıştır (Depremle ilgili, 2020).

Bu çalışmanın temel dokümanı, İzmir Depremi hakkında sosyal medyada paylaşılan ve sonrasında haber konusu olan *schadenfreude* içerikli mesajlardır. Bu mesajlar, Robert E. Stake'in (2005) gerçek durum çalışmasına ilişkin bakış açısına uygun biçimde politik ve kültürel bağlam dikkate alınarak saptanmıştır. Çalışma, amaçlı örneklem kapsamında benzeşik örneklem olarak seçilen otuz mesajla sınırlandırılmıştır. Söz konusu paylaşımları yapan sosyal medya kullanıcılarının kişisel bilgilerine yer verilmemiş; herhangi bir gözlem ya da görüşme yapılmamıştır. Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği, kamuya açık mesajlardan doğrudan yapılan alıntılarla sağlanmıştır. Elde edilen bulgular, dört kategoride analiz edilmiştir: “Yaşam tarzı”, “ideoloji”, “dinî inanç” ve “mizah”.

Şekil 1. İzmir Depremi ile İlgili Schadenfreude Kategorileri

Bulgular ve Tartışma: Tertullian'ın Balkonundan Bakmak

Yaşam Tarzı

Doğu Akdeniz'deki önemli ticaret merkezlerinden biri olan İzmir, yüzyıllar boyunca farklı kültürlerin etkileşim içinde olduğu bir liman şehri olarak öne çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Müslümanların yanı sıra yoğun bir Hristiyan ve Musevi nüfusunu da barındıran şehir, kozmopolit kimliği ile İmparatorluğun Avrupa'ya zihniyet olarak en yakın şehirlerinden biri olmuştur. İzmir, geçmişten devraldığı bu miras sayesinde Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Batılı değerlere göre formüle edilmiş yeni hayat tarzına kolaylıkla uyum sağlamıştır. Ülkenin modern yüzünü temsil eden bir şehir olarak görülen İzmir, *Türkiye'de Farklı Olmak* (Toprak ve diğer, 2009) adlı çalışmada dikkat çekilen "mahalle baskısı" altındaki Anadolu şehirlerinden farklı bir atmosfere sahiptir.

30 Ekim 2020 tarihli İzmir Depremi sonrasında sosyal medyada yapılan provakatif paylaşımlar, yoğun olarak

İzmir’i ve İzmirliilerin yaşam tarzını hedef almıştır. Nitekim İzmir Depremi hakkında yapılan yorumlardan biri, “Bu barbar devşirme guruh yaşamayı bile hak etmiyor.” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020) şeklindedir. *Schadenfreude* duygusu içeren paylaşımlarda, İzmirliilerin bir dış grup kimliği olarak kabul edildiği ve ötekileştirici yorumlara maruz kaldığı görülmektedir. Sunstein’in (2007) yankı odaları vurgusunda öne çıkan “tahammülsüzlük” burada da görülmektedir. “Allah zinanın başkentini uyarmak için salladı, unutmayın Lut kavimine ne olduğunu!” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020) şeklinde bir yorum yapılmıştır. Bu yorumlardan bazıları daha da ileri gider. Deprem, cezalandırıcı olduğu kadar bir uyarıcı ve hatırlatıcı olarak yorumlanır. “Zina arttıkça zelzeleler artar.” ve “Zina yuvası olan İzmir Allah tarafından uyarıldı.” (İrkçılık ve Gericilik, 2020) şeklinde yaşam tarzını hedef alan mesajlar art arda paylaşılır. Chayko’nun (2018, s. 65) “insan bağlantısının telaşı” olarak tanımladığı bir duygu durumu ortaya çıkar. Modernleşme eleştirisi üzerinden yaşam tarzı tercihleri sorgulanır: “Müslüman bir ülkeyken Batı dünyasını yaşantımıza örnek alırsak olacağı budur. Alkolün su gibi tüketildiği laik İzmir... Allah varmış mı yokmuş mu, üzücü olan sadece kurunun yanında yaşın yanması, orada yaşayan masum insanların acı çekmesi, geçmiş olsun.” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020). Burada Schopenhauer’un kendisine dair bir gözlemini hatırlamak, bu paylaşımın hangi duyguyla yapıldığını anlamak açısından dikkate değerdir. Schopenhauer’a göre (2019, s. 70) *merhamet*, *kayıtsızlık*, *nefret* ve *schadenfreude* duyguları aynı insanda bir arada gözlemlenebilir. Ne var ki bahsi geçen İzmir Depremi ile ilgili paylaşımlarda görüldüğü gibi, bizim gibi düşünmeyen herkesin bize yabancı olduğu duygusu; *kayıtsızlık*, *nefret* ve

schadenfreude ile sonuçlanmaktadır. Bu öylesine büyük bir yabancılaşmadır ki depremde çok sayıda kişinin ölmesini dileyenler bile olur: “İzmir’in gavatları ve kevaşeleri meşhurdur. Burnu kalkık, elit takılan bir kesim mevcut. Çok iyi olmuş. Umarım bol bol ölen olur. (Hiçbir dinî veya siyasi görüşüm yok o yüzden boş yapmayın)” (İrkçılık ve Gericilik, 2020). Yaşam tarzının hedef alındığı bu hakaret içerikli mesajlarda genellemeci bir yaklaşıma yer verildiği görülmektedir: “Kalitesiz ve karakersiz insanlarla dolu Kamburalar değil mi İzmir?” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020). Chayko’nun (2018, s. 64) da dikkat çektiği gibi, yüz yüze olmayan bir ortamda her türlü ölçsüzlük görülür ve tüm çekingenlikler devre dışı kalır. İşte bu noktada “fiziksel tutkal”ın yerini “duygusal tutkal” alır. Kullanıcıları ortak noktada birleştiren *schadenfreude* duygusu zalimce sergilenir. Yapılan yorumlar, toplumdaki kutuplaşmanın son yıllarda ne kadar arttığını göstermektedir. Bu olumsuz içerikli mesajlarda, hayatın Batılı standartlarda organize edilmesine yönelik bir *hınç* öne çıkmaktadır. Modernleşmeyi İslamiyet’ten uzaklaşma olarak gören düşünce biçimi, İzmir’i bu anlayışın temsilcisi olarak değerlendirmektedir.

Birine kötülük yapabilmemiz için o kişinin kötülüğü hak ettiğine dair bir yanılısama geliştirmemiz ve bu şekilde vicdanımızı rahatlatmanız gerekir. Bu psikolojiyi açıklığa kavuşturmak amacıyla Schopenhauer’un (2019) yaklaşımını tamamlayıcı mahiyette olan Russell’in bakış açısına başvurulabilir. Russell’in (1999) ifade ettiği gibi, hissedebilen bir varlığın incitilmesine karşılık gelen bir duygu söz konusudur. Bunun için hangi mecrada olursa olsun iletişim kurulan kişiye verilen kasıtlı bir acıdan söz edilebilir. İzmir’in başına gelen bu felaket, sosyal medyadaki rövanşist zihniyet tarafından zayıf düşmüş rakibe saldırma, bir *öc alma* ve *hınç çıkarma* vesilesi

kılınmıştır. Acılardan mutluluk devşiren bu ruh hâli, zalimlik eşiğini çoktan aşmıştır. “İzmir’in pisliği temizleniyor.” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020) yorumunda olduğu gibi, kutuplaşmanın toplumsal barışı tehdit edici bir boyuta vardığı ileri sürülebilir.

İdeoloji

İzmir, üç yıldan uzun bir süre devam eden Yunan işgalinin başladığı ve sona erdiği yer olarak Millî Mücadele’nin ve sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin sembol şehridir. Aradan geçen yüz yıla rağmen Yunan işgalinin travmasını belleğinde taşıyan şehir, yeni kurulan ulus devlete, onun kurucu liderine ve yeni rejimin temsil ettiği değerlere sonuna kadar sahip çıkmıştır. Kazanılan zafer sonrasında adına marşlar yazılan İzmir, Millî Mücadele, Cumhuriyet ve Mustafa Kemal Atatürk’le özdeşleşmiş bir şehirdir. Başta laiklik olmak üzere devrimlerin en güçlü biçimde savunulduğu şehirlerden biri olarak öne çıkar. Kemalist ideoloji ile mesafeli olan siyasi görüşlerin daha az destek bulduğu İzmir, Türkiye’de sosyal demokratların kalesi olarak görülür.

30 Ekim 2020 tarihli İzmir Depremi sonrasında İzmir’in ve İzmirliilerin Cumhuriyetçi, Kemalist ve sosyal demokrat eğilimlerine yönelik provakatif mesajlar yoğun olarak paylaşılmıştır. İzmirliilerin bir dış grup kimliği olarak konumlandırıldığı bu paylaşımlarda, deprem felaketi ilahi bir ceza olarak görülür. Bu tarz paylaşımlar münferit kabul edilemeyecek kadar çoktur. İçişleri Bakanlığı tarafından tespit edilen provakatif içerikli seksen üç paylaşım bunun bir göstergesidir. Bu paylaşımlar arasında yer alan “Haydi zeybek oynayın da Ata’nız sizi ölümden korusun gâvur İzmirrrr”, “Hızlıca Nutuk okumak lâzım” ve “Geçmiş olsun. Herhalde İzmir Marşı durduramadı depremi” (Bitin

Artık!, 2020) şeklindeki alaycı ifadeler, Kemalist değerleri hedef alır. İzmir Depremi sonrasında “Bizi ilgilendirmez CHP’nin içkici kalesi İzmir” (Bitin Artık!, 2020) yorumu, aynı ülkenin vatandaşı olan insanların yaşanan bir felakete dünya görüşlerinin farklılığı nedeniyle gösterdikleri kayıtsızlığı ortaya koymaktadır. Siyasi eleştiriyi dinî değerler üzerinden gerçekleştiren bir yorum ise şu şekildedir: “Daha dün Tunç Soyer’in karısı Resulullah SAV’e hakaret eden Hristiyan komünist Charlie Hebdo’ya sahip çıktı. Hani bende Resulullah’a hakaret ediyorum demektir! Bu felaketler az bile maalasef bu ülkeye!” (Bitin Artık!, 2020).

Türkiye’nin zaman zaman sorunlu ilişkiler yaşadığı Fransa ve Yunanistan⁵ gibi ülkeler bile İzmir’de yaşanan deprem felaketi karşısında empatik bir tutum benimserken, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan birtakım insanların yaptığı *schadenfreude* içerikli paylaşımlar, toplumdaki kutuplaşmanın özellikle son yıllarda ulaştığı noktayı gözler önüne sermektedir. Web ortamında “benzerini kendine katma özlemi” (Baudrillard, 2020, s. 149) ile şekillenen kullanıcı davranışlarının yankı odasına zemin hazırladığı görülür. Bu nedenle sosyal medyada sergilenen eylem “karşılaşmak” değil, “izlemek”tir. Karşılaşmaları güçleştiren ve *merhametin* yerini alan *schadenfreude*, izlemek eylemiyle anlam kazanır. *Schadenfreude*’ya *hınc* ve *intikam* duyguları eşlik eder. Bu duyguya sahip olan kişinin duyduğu heyecan ve aldığı haz ön plandadır. Rakip için yıkıcı olan bu duygu, kişinin kendisi için oldukça olumlu görünmektedir. Yapılan fütursuz paylaşımların asıl amacı, ötekileştirilenleri duygusal olarak yaralamaktır.

⁵ *BBC News Türkçe*’nin web sitesinde yayımlanan 30 Ekim 2020 tarihli haberin başlığı şu şekildedir: “İzmir’de deprem: Fransa ve Yunanistan dahil çok sayıda ülkeden Türkiye’ye yardım teklifi geldi” (2020).

Schopenhauer'un (2019) insan doğasına ait bir kötülük olarak tanımladığı *schadenfreude*, sosyal medyada en çirkin yüzüyle kendini gösterir.

Dinî İnanç

İzmir söz konusu olduğunda iki sıfat öne çıkar. Türkiye'deki siyasi konjonktürden dolayı, birinin İzmir'i bu sıfatlardan hangisiyle tanımladığı bize onun dünya görüşü hakkında bir fikir verir. Şehrin kendi güzelliği bir yana temsil ettiği değerleri ve yaşam tarzını onaylayanlar için İzmir, "Güzel İzmir"dir. Şehrin tüm güzelliklerine rağmen İzmir'in temsil ettiği değerleri ve yaşam tarzını onaylamayanlar için ise İzmir, "Gâvur İzmir"dir. Aslında "Gâvur İzmir" tanımlaması, yalnızca dinî inançlar ve yaşam tarzı konusundaki tercihleri değil, devrimler ve kurucu lidere bağlılığı da hedef alan topyekûn bir eleştiridir.

İzmir Depremi ile ilgili yorumlarda, İzmirliilerin "gâvurlaşmış" bir topluluk olarak başlarına gelen felaketi hak ettiği vurgusu öne çıkmaktadır. Schopenhauer (2019), insan kalbinde toplanan *kin*, *nefret* ve *öfke* gibi duyguları yılan zehrine benzetir. Bu zehrin akıtılması için bir fırsat beklendiğini ve *kinin* dışa vurulması sayesinde kişinin kendini iyi hissettiğini ileri sürer (s. 20). İzmir Depremi ile ilgili paylaşımlardan birinde yer alan "Geçmiş olsun Gâvur İzmir!" (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020) ifadesi, bunun sosyal medyaki örneklerinden biridir. Bir diğer paylaşımda "İmanlı insan depremden korkmaz, imansızlar korksun!" (Bitin Artık!, 2020) sözleriyle toplumun imanlılar ve imansızlar olarak ayrıştırıldığı görülür. Video olarak paylaşılan mesajlarda da aynı pervasız tavır sergilenir: "Din yok, iman yok, namaz yok. Bu felaketi kendileri istemiş gibi oldu." (İzmir depremiyle ilgili, 2020). Olumsuz içerikli başka bir örnekte ise "İyi içilir be gâvur

İzmir’de şerefe!” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020) yorumu, ötekileştirmenin hem yaşam tarzı hem de dinî inançlar üzerinden yapıldığını göstermektedir.

İzmir Depremi ile ilgili *schadenfreude* içerikli bazı mesajlarda, İzmirliilerin İslam’a aykırı bir hayat sürmekle itham edildikleri görülür: “İzmir kandilini kutlamak yerine 29 Ekim’i kutladı. Allah da cezalarını böyle veriyor gâvur kenti İzmir.” (İzmir’de Meydana Gelen Deprem, 2020). Aslında geçmişte yaşanan pek çok deprem felaketi de bir tür ilahi cezalandırma olarak yorumlanmıştır⁶. Üstelik yalnızca deprem değil; yangın, sel ve salgın hastalıklar⁷ gibi birçok felaketin de mağdurlar tarafından hak edildiğine dair yorumlar yapılmıştır. İzmir Depremi hakkındaki paylaşımlarda da İzmirliilerin zinacı ve içkici bir topluluk oldukları için ilahi bir cezaya çarptırıldıkları iddia edilir. “Allah’ın izniyle inşallah bütün putlar yıkılacak.” (Bitin Artık!, 2020) yorumunda örneği görüldüğü gibi, bir grup ötekileştirildiğinde onlara yönelik her türlü eylem haklı görülür. Schopenhauer’un (2019) kastettiği anlamda yabancı kabul edilenlere acı vermeye yönelik bu duygu; bazı mesajlarda açık, bazılarında ise örtük olarak ortaya konmuştur. “Allah kendisini İzmirliilere hatırlatmış.” (Bitin Artık!, 2020) ifadesinde olduğu gibi, İzmirliilerin Müslüman bir ülkede gâvur gibi yaşadıkları, toplumun genel ahlaki değerlerine aykırı bir hayat sürdürdükleri ve başlarına gelen felaketi hak ettikleri şeklinde yorumlar

⁶ Taylan Kara, (2017), “‘Zinacı’ İzmir, Deprem ve Yobazlığın Evrensel Tarihi” adlı yazısında İstanbul’da yaşanan 557 ve 1063 tarihli depremlerden örnekler verir.

⁷ İlker Özdemir ve Sinan Acar (2022), Covid-19 Pandemisi odağında hazırladıkları “Post-Corona: ‘Hiçbir Şey Eski Gibi Olmayacak’ mı?” başlıklı çalışmalarında, doğal afetleri “Tanrı’nın bir cezalandırma yöntemi” olarak yorumlayan ötekileştirici ve nefret içerikli söylemlerin insanlar arasındaki mevcut ayrımcılığı daha da körüklediğini dile getirmişlerdir.

yapılır. Hatta bununla da yetinmeyip kinayeli bir dille daha büyük acıların yaşanması arzulanır: “İzmirliiler içkiye daha çok sahip çıkın, Nihat Hatipoğlu’na daha fazla saldırın, LGBT’yi daha fazla destekleyin, Fransa’ya daha çok sahip çıkın. Allah bu sefer 6.8 değil, 10.8 şiddetinde deprem versin.” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020). Bu irkiltici mesajlardaki *schadenfreude*, depremin mağdurlar tarafından hak edilmiş olduğuna ilişkin haksız bir yargı ile meşrulaştırılır: “İnsanlar azdı olacağı buydu taş yağmadığına dua edin” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020).

Yirmi birinci yüzyılda kullanıcı sayısı giderek artan internet ve sosyal medya ortamında *schadenfreude* ile daha çok karşılaşılması, asıl sorumlunun yeni medya olduğu yanılığını kolaylıkla yaratabilir. Oysa *schadenfreude* hangi sosyal, kültürel ve ekonomik zeminde tartışılırsa tartışılırsın insan iletişimini anlamak için öncelikle insan doğasını kavramak gerekir. Sosyal medyadaki paylaşımların “tamamen benim hakkımda” (Hermida, 2017) olması beklenir; grup içi ve grup dışı dinamikler bu şekilde belirlenir. “Allah lanet yağıdırıyor İzmir’e.” (Bitin Artık!, 2020) ifadesinde görüldüğü gibi, *schadenfreude* içeren paylaşımlar; Türkiye’de laik ve anti-laik kesim arasındaki kutuplaşmanın daha da derinleştiğini göstermektedir. Bu anlamda Schopenhauer’un (2019), insan doğasının “radikal kötülüğü” olarak değerlendirdiği *schadenfreude* ile zalimlik arasında bir yakınlık görmek mümkündür (s. 22-23). Başkasının kaybı karşısında duyulan sevinç; ölüm, sakatlanma ve yaralanma gibi trajik sonuçları olan bir felaket sonrasında sergilenmiştir. “Başkasının zararına sevinme” (Erzi, 2019), burada tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır.

Mizah

Web ortamı, dizginlenememiş *schadenfreude* için bir tür agoraya dönüşmüştür. Deprem gibi trajik bir olayla dalga geçip *schadenfreude* içerikli yorumlar yapan kullanıcılar haber konusu olmuşlardır. Böylesi bir duyguyu ifade etmek, insanlara yüz yüze iletişimin handikaplarını yaşamadan söz söyleme cesareti vermiştir. “Geçirilmiş olsun!” (Bitin Artık!, 2020) ve “Ay deprem oldu çok komik!” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020) sözlerini, felakete uğramış birinin karşısına geçip söyleyebilecek insan sayısı sınırlıdır. Chayko’nun (2018) da dikkat çektiği gibi, web ortamı tüm çekingenlikleri saf dışı bırakan bir illüzyondur. Bu sanal dokunulmazlık yanılsaması, sosyal medyada bu tür mesajları paylaşanların aklına geleni söyleyebilecekleri; ama bedelini ödemeyecekleri yanılgısına neden olur. Ne var ki İzmir Depremi ile ilgili sosyal medya paylaşımlarının kısa bir süre sonra kovuşturmaya uğraması, durumun hiç de sanıldığı gibi olmadığını göstermiştir.

Sosyal medya dar bir çevredeki *schadenfreude*’nın çok daha geniş kesimlere yayılmasını sağlar. “Deprem olurken o sırada ben”, “Deprem olmadı ona karşı olan hayallerim yıkıldı”, “Ben dalgaya vuruyordum da İzmir mokoko olmuş”, “N’oldu ya ölüm çok tatlı değil mi? Depremden niye korktunuz ki?” ve “Her şey güzel oluyor.” (6.6 Büyüklüğündeki İzmir Depremi, 2020) şeklinde peş peşe paylaşılan alaycı yorumlar, sosyal medyanın *schadenfreude*’yı bir tsunamiye çevirdiğini gösterir. Sosyal medyada mizahın *schadenfreude*’nın etkili bir aracına dönüşmesi, Schopenhauer’un (2019, s. 23) “başkasının felaketinden alınan zevk, şeytani bir şeydir ve onun alayları cehennemde atılan bir kahkahaya denktir” sözünü hatırlatmaktadır. Dış grubun talihsizliği ile eğlenmek

düşmanlığı açığa vurur ve bölücü bir işlev görür (Sakki ve Martikainen, 2021).

Schadenfreude, süperbağlantılı dijital kültür ortamında çevrim içi olarak kolaylıkla paylaşılmakta; gruplaşma, ötekileştirme ve yankı odası yaratmanın önü açılmaktadır. İzmir Depremi ile ilgili sosyal medyada yapılan *schadenfreude* içerikli paylaşımlar, Türkiye’de kutuplaşmanın vardığı boyutu çarpıcı bir biçimde ortaya koyar. Başkalarının başına gelen felakete sevinme duygusu içeren paylaşımlar, sosyal medya kullanıcılarının psikolojisini anlamamız açısından kritik bir önem taşır. Buz tutmuş bir yolda yürümeye çalışırken kayıp düşen birine herkes güler. Burada fiyasko ile sonuçlanan durumlara otomatik olarak verilen bir tepki söz konusudur. Ne var ki doğal bir felaket sonrası yaşanan trajediye rağmen başkalarının talihsizliğinden alınan hazzın kamuya açık biçimde paylaşılıyor oluşu, en hafif tabiriyle irkilticidir. Bu tür felaketler hakkında sosyal medyada mizahi yorumlar yapan kullanıcı profilleriyle giderek daha çok karşılaşılmaktadır. *Schadenfreude* içerikli mesajlar, sosyal medyayı insanları bir araya getiren bir mecra olmaktan çıkarıp Tertullian’ın balkonuna dönüştürmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Sosyal medyanın yarattığı en önemli değişimlerden biri kişiler arası iletişim alanında gerçekleşmiştir. İnsan doğasının çirkin yüzü olarak değerlendirilebilecek *kıskançlık*, *nefret*, *haset*, *hınç* ve *schadenfreude* gibi duygular, sosyal medyada rahatça yayılabilecekleri bir ortam bulmuştur. Başkalarının başına gelen felakete sevinme anlamına gelen *schadenfreude*, sosyal medyada giderek daha fazla görünür hâle gelmiştir. Bu çalışmada, 30 Ekim 2020 tarihinde yaşanan İzmir Depremi hakkında

sosyal medyada yapılan provakatif paylaşımlar analiz edilmiştir. Niteliksel bir perspektifle yürütülen bu gerçek durum çalışmasında, *schadenfreude*'yı insan doğasının en kötü özelliği olarak gören Arthur Schopenhauer'un yaklaşımı esas alınmıştır. Başkalarının yaşadığı talihsizliklerden alınan keyif, bir tür zalimlik olarak kabul edilmiştir.

Çalışmanın bulguları; “yaşam tarzı”, “ideoloji”, “dinî inanç” ve “mizah” odağında kategorilere ayrılmış; İzmir Depremi'nin sosyal medyada yapılan olumsuz içerikli paylaşımlarla bir *schadenfreude* vakası hâline geldiği ortaya konmuştur. Söz konusu yorumlarda; yaşam tarzları, ideolojileri ve dinî inançları nedeniyle ötekileştirilen İzmirililerin ilahi bir cezayı hak ettikleri ileri sürülmüştür. Mağdurlar hakkındaki *schadenfreude* içerikli paylaşımlar, sosyal medya ortamını Tertullian'ın balkonuna dönüştürmüştür.

İnternetin süperbağlantılı özelliği; bir yandan katılımcı, işbirlikçi ve etkileşimci bir kültürün gelişmesini sağlarken; diğer yandan gruplaşma ve ötekileştirmeyi kolaylaştırarak yankı odalarını ortaya çıkarır ve kutuplaşmaya zemin hazırlar. Sanal dünyadaki kutuplaşma, kendini daha çok *schadenfreude* ile açığa vurur. *Schadenfreude*'yı tsunamiye çeviren sosyal medya paylaşımları, çatışma potansiyeli içeren bir kutuplaşmanın varlığını gösterir.

İzmir Depremi hakkında sosyal medyada yapılan *schadenfreude* içerikli paylaşımlar, kullanıcıların bilinçlendirilmesi için sosyal medya eğitiminin ne kadar zaruri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede öncelikle kendi dünya görüşünü paylaşmayanlara her türlü cezayı reva gören zihniyetten ve onun yansıması olan düşmanca dilden uzaklaşılması gerekir. Toplumsal barışı zedeleyecek çatışmacı bir anlayışın yerine empatik bir sosyal medya kültürünün yayılması teşvik edilmelidir.

Kaynaklar

Aydın Sevim, B. (2022). “Regarding the happiness of celebrities: The follower terror on social network sites”. *International Research in Communication Sciences II*. Edit. Sinem Onar. İstanbul: Eğitim Yayınevi.

Afad. (2020). 30 Ekim 2020 Sisam adası (İzmir Seferihisar açıkları) Mw 6.6 Depremi Raporu. Erişim adresi (30 Temmuz 2021):

<https://deprem.afad.gov.tr/downloadDocument?id=2065>

6.6 büyüklüğündeki İzmir depremi sonrası sosyal medyada yer alan kan dondurucu yorumlar ve paylaşımlar (2020). Erişim adresi (30 Temmuz 2021):

<https://onedio.com/haber/6-6-buyuklugundeki-izmir-depremi-sonrasi-sosyal-medyada-yapilan-kan-dondurucu-yorumlar-ve-paylasimlar-940325>

Aristoteles. (2019). *Nikomakhos'a etik*. (Çev. Zeki Özcan). İstanbul: Sentez Yayınları.

Au, C.H. and Ho, K. K.W. (2022). “Online schadenfreude as an outcome of ideological polarization: A case in Hong

Kong”, *Online Information Review*, 46(4): 678-697.
<https://doi.org/10.1108/OIR-03-2021-0142>

Ayverdi, İ. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Baudrillard, J. (2020). *Kötülüğün şeffaflığı: Aşırı fenomenler üzerine bir deneme*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Lacivert Kitaplar.

Bitin artık! İzmir depremi ve İzmirliiler hakkında yapılan insanlık dışı okur (!) yorumları. (2020). Erişim adresi (30 Temmuz 2021): <https://onedio.com/haber/bitin-artik-izmir-depremi-ve-izmirliiler-hakkinda-yapilan-insanlik-disi-okur-yorumlari-940330>

Chayko, M. (2018). *Süper bağ(lantı)lı: İnternet, dijital medya & tekno-sosyal hayat*. (Çev. Berkan Bayındır, Deniz Yengin ve Tamer Bayrak). İstanbul: Der Yayınları.

Çoban Keneş, H. (2011). “Depremi görünürleştirdiği yeni ırkçı söylemler: ‘İlahi adalet’ ve ‘Kürt depremi’”. *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 9(1): 43-72.

Depremle ilgili provokatif paylaşımlarda bulunan 66 kişi yakalandı (2020). Erişim adresi (30 Temmuz 2021): <https://www.egeolay.com/depremle-ilgili-provokatif-paylasimlarda-bulunan-66-kisi-yakalandi/136117/>

De Swaan, A. (2019). *Kitle katliamları: cinai bölmeler*. (Çev. Mine Karataş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

De Waal, F. (2020). *Mama'nın son sarılışı: İnsan ve hayvan duyguları*. (Çev. Gülsüm Arıkan). İstanbul: Sander Yayınları.

Eagleton, T. (2011). *Kötülük üzerine bir deneme*. (Çev. Şenol Bezci). İstanbul: İletişim Yayınları.

Erzi, S. (2019). *Başkasının zararına sevinme: Schadenfreude*. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.

Golding, W. (2008). *Sineklerin Tanrısı*. (Çev. Mîna Urgan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hermida, A. (2017). *Herkes söyle: Sosyal medya'da neden paylaşımda bulunuyoruz?* (Çev. Ahmet A. Sabancı). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

İrkçılık ve gericilik İzmir depreminden sonra da hortladı. (2020). Erişim adresi (30 Ocak 2020): <https://www.gazeteemek.net/gundem/irkcilik-ve-gericilik-izmir-depreminden-sonra-da-hortladi-tek-tek-h17686.html>

İzmir’de deprem: Fransa ve Yunanistan dahil çok sayıda ülkeden Türkiye’ye yardım teklifi geldi (2020). *BBC News Türkçe*. Erişim adresi (30 Temmuz 2021): <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54752843>

İzmir’de meydana gelen depremin ardından sosyal medyada çirkin yorumlar pes dedirtti (2020). Erişim adresi (30 Temmuz 2021): <https://biacaip.com/izmirde-meydana-gelen-depremin-ardindan-sosyal-medyadaki-cirkin-yorumlar-pes-dedirtti/>

İzmir depremiyle ilgili ‘çirkin’ paylaşım yapanlara gözaltı (2020). [video]. Erişim adresi (30 Temmuz 2021): <https://haberglobal.com.tr/gundem/izmir-depremiyle-ilgili-cirkin-paylasim-yapanlara-gozalti-76434>

Kara, T. (2017). “‘Zinacı’ İzmir, deprem ve yobazlığın evrensel tarihi”. Erişim adresi (30 Temmuz 2021): <https://haber.sol.org.tr/yazarlar/taylan-kara/zinaci-izmir->

deprem-ve-yobazligin-evrensel-tarihi-208826

Kilborne, B. (2014). *Utanç ve haset: Görünüm kaygısı ve kem göz*. (Çev. Burçak Erdal). Edit. Sibel Mercan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Moisieiev, D., Dimitriu, R., & Jain, S. P. (2020). "So happy for your loss: Consumer schadenfreude increases choice satisfaction". *Psychology & Marketing*, 37(11):1525-1538. <https://doi.org/10.1002/mar.21399>

Nietzsche, F. (2017). *İnsanca, pek insanca* 1. (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Nietzsche, F. (2020). *Ahlakın soykütüğü üstüne*. (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Say Yayınları.

Özdemir, İ. ve Acar, S. (2022). "Post-corona: 'Hiçbir şey şey eskisi gibi olmayacak' mı?". *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 20(79): 83-117.

Russell, J. B. (1999). *Şeytan: Antikiteden Hıristiyanlığa kötülük*. (Çev. Nuri Plümer). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Sakki, I. & Martikainen, J. (2021). “Mobilizing collective hatred through humour: Affective-discursive production and reception of populist rhetoric”. *Br J Soc Psychol.* 60(2):610-634. doi: 10.1111/bjso.12419.

Schopenhauer, A. (2019). *İnsan doğası üzerine*. (Çev. Elif Yıldırım). İstanbul: Oda Yayınları.

Smith, R. H. (2011). *The joy of pain*. USA: Oxford University Press.

Spinoza, B. (2011). *Etika*. (Çev. Hilmi Ziya Ülken). Ankara: Dost Kitabevi.

Stake, R. E. (2005). “Qualitative case studies”. *The sage handbook of qualitative research* (pp. 443-466). Edit. Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln. Thousand Oaks, London & Yeni Delhi: Sage Paublication.

Sunstein, C. R. (2007). *Republic.com 2.0*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Tomasello, M. (2018). *İnsan ahlâkının doğal tarihi*. (Çev.

Aylin Onacak). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Toohey, P. (2016). *Edebiyatta sanatta ve popüler kültürde kıskançlık*. (Çev. Begüm Kovolmaz). İstanbul: Doğan Kitap.

Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T. ve Şener, N. (2009). *Türkiye’de farklı olmak: Din ve muhafazakârlık ekseninde ötekileştirilenler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Van Dijk, J. (2018). *Ağ Toplumu*. (Çev. Özlem Sakin). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Van Dijk, W. W. & Ouwerkerk, J. W. (2014). *Schadenfreude*. UK: Cambridge University Press.

Watt Smith, T. (2019). *Duygular sözlüğü: Acımadan zevklenmeye*. (Çev. Hale Şirin). İstanbul: Kolektif Kitap.

Watt Smith, T. (2020). *Schadenfreude: Başkasının talihsizliğinden duyulan keyif*. (Çev. Nüvit Bingöl). İstanbul: Kolektif Kitap.

